

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Dans VMBO

Handreiking schoolexamens Dans vmbo

Vmbo/4145/D/07-1372

Augustus 2007

slo

nationaal
expertisecentrum
voor leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

© 2007 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs: Pascal Marsman

Advies: Wieneke van Breukelen

Eindredactie: John Hendriks

In opdracht: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 477

Internet: www.slo.nl/vmbo

Inhoud

1.	Status van de handreiking	5
2.	Verschil tussen het oude en het herziene examenprogramma	7
2.1	Veranderingen in de algemene beschrijving van het examenprogramma	7
2.2	Veranderingen in de verdeling van eenheden in het centraal examen en het schoolexamen	8
2.3	Inhoudelijke veranderingen per eindterm	9
3.	Mogelijke invulling van het schooldeel	13
3.1	Suggesties voor de invulling van de eindtermen	13
4.	Vormen van toetsen en suggesties voor de weging	21
5.	Loopbaanoriëntatie en -begeleiding	23
5.1	Informatiegerichte leeromgeving	23
5.2	Loopbaangerichte leeromgeving	23
6.	Mogelijke vakkenintegratie	25
6.1	Inleiding	25
6.2	Een aanpak	25
	Bijlage 1 Geglobaliseerd examenprogramma	29
	Bijlage 2 Kijkwijzer Dans	31
	Bijlage 3 Observatiemodel	33
	Bijlage 4 Voorbeeld PTA	35
	Bijlage 5 Beroepencluster Kunst, Cultuur en Media MBO	39
	Bijlage 6 Overzicht vakbegrippen	41

1. Status van de handreiking

Het zal weinigen zijn ontgaan: de examenprogramma's voor het vmbo zijn globaler geformuleerd. De 'oude' examenprogramma's dateren alweer uit de tweede helft van de jaren negentig. En, bij de destijds heersende opvatting over de rol van de overheid in de aansturing van het onderwijs hoorden examenprogramma's met gedetailleerd voorgeschreven inhoud. Deze aansturingsfilosofie past niet meer in deze tijd waarin de overheid de autonomie van de scholen hoog in het vaandel heeft staan en meer ruimte aan de scholen wil toekennen.

Het globaal formuleren van de examenprogramma's heeft betrekking op de wijze waarop de eindtermen zijn uitgeschreven. Voor alle vakken en beroepsgerichte programma's bestaat een exameneenheid in de meeste gevallen nog maar uit één eindterm, waarin de inhoud van de betreffende exameneenheid is samengevat. Dit heeft geresulteerd in eindtermen die algemener en op een hoger abstractieniveau zijn geformuleerd. Omdat de herziening alleen betrekking heeft op een globalere omschrijving van de exameneisen, is het globale examenprogramma al van toepassing vanaf het examenjaar 2007.

In juni jl. heeft de staatssecretaris de herziene examenprogramma's vastgesteld. De programma's zijn door het ministerie van OCW toegestuurd aan alle scholen voor voortgezet onderwijs. Ook zijn ze te downloaden van de website Het Examenblad: www.examenblad.nl

Eenderde deel van het examenprogramma wordt centraal getoetst. Vanaf 2007 betreft dit een vast deel. Het rolatiesysteem dat sommige vakken kenden is daarmee verleden tijd.

Voor de exameneenheden die centraal getoetst worden is voor elk vak en beroepsgericht programma een syllabus opgesteld. De syllabus beschrijft van elke exameneenheid welke concretere inhoud tot de eindterm gerekend worden. Al deze concretisering zijn onder de noemer 'klein onderhoud' tegen het licht gehouden en waarnodig bijgesteld. Dat heeft geresulteerd in geactualiseerde inhoud die voorschrijvend van aard zijn voor zowel makers van de opgaven voor het centraal examen als voor docenten. De omschrijvingen in de syllabus worden met ingang van het examenjaar 2007 centraal geëxamineerd. Begin juli 2007 hebben alle vmbo-scholen een pakket syllabi toegestuurd gekregen voor de vakken/programma's waarin de leerling examen doen. De syllabi zijn te downloaden van de website van het CEVO: www.examenblad.nl.

Voor de exameneenheden die met een schoolexamen afgesloten worden (tweederde deel van het examenprogramma) zijn alleen de globaal geformuleerde eindtermen vastgesteld. De scholen hebben daardoor ruimte voor het maken van eigen inhoudelijke keuzes voor de concretisering van die eindtermen, maar zijn niet verplicht van die geboden ruimte gebruik te maken. Voor scholen die de geboden ruimte wel willen benutten, is de voorliggende handreiking gemaakt die niet voorschrijvend is, maar bedoeld is om docenten ideeën aan te reiken. De handreiking is te downloaden van de website van de SLO: www.slo.nl.

Jacqueline Kerkhoffs,
SLO, Programma manager vmbo/mbo

2. Verschil tussen het oude en het herziene examenprogramma

Het examen voor dans bestaat uit een schoolexamen en een centraal examen.

Het geglobaliseerde examenprogramma treedt in werking op 1 augustus 2007. Dit is van toepassing voor leerlingen die dan in leerjaar 4 zitten en in mei 2008 examen doen.

Voor Kunstvakken I (incl. CKV) geldt alleen een schoolexamen, waarbij CKV voor alle leerlingen verplicht is. Voor het schoolexamen van het vak CKV is een aparte handreiking geschreven. Meer informatie hierover vindt u op: www.slo.nl.

Het examenprogramma voor dans wordt beschreven in drie documenten.

Voor het centraal examen:

1. Een landelijk examenprogramma beschreven in globale eindtermen.
2. Een syllabus waarin de eindtermen voor het centraal eindexamen worden beschreven met een toelichting op die onderdelen waar onduidelijkheid over kan bestaan.

Voor het schoolexamen:

3. Een handreiking waarin een aantal mogelijkheden wordt beschreven die de school heeft voor de invulling van het schoolexamen.

In de syllabus kunt u als docent zien wat ten grondslag ligt aan het centraal examen. Welke eindtermen komen in het examen aan de orde. De syllabus is te vinden op de website van het Examenblad (www.examenblad.nl).

In deze handreiking wordt ingegaan op het examenprogramma van dans vmbo GL/TL, als één van de onderdelen van Kunstvakken 2.

Dans kan in de gemengde en theoretische leerweg gekozen worden in het vrije deel. In de gemengde en de theoretische leerweg moeten leerlingen zowel examen doen in het kerndeel, als in het verrijkingsdeel.

In de handreiking worden mogelijkheden aangegeven die zijn ontstaan voor het schoolexamen.

2.1 Veranderingen in de algemene beschrijving van het examenprogramma

Alle exameneenheden van het centraal examen mogen ook in het schoolexamen getoetst worden. Dat hoeft niet op dezelfde wijze te gebeuren als in het centraal examen. Scholen hebben de mogelijkheid om een verdieping aan te brengen in thema's of om in te spelen op dat wat de omgeving of bijvoorbeeld een herinneringsjaar biedt.

(zie voorbeeld in kader)

Mogelijkheden:

Een bijzonder jaar voor...

Het jaar 2006 was een goede gelegenheid om Mozart en Rembrandt te herdenken en te eren met concerten, tentoonstellingen, nieuwe boeken en vele educatieve activiteiten.

Het hele jaar werden er zeer diverse activiteiten voor leerlingen georganiseerd bij concertzalen, ensembles en musea. Dergelijke festiviteiten bieden natuurlijk ook mogelijkheden voor in de klas. Door docenten en/of leerlingen zelf bedacht, ontwikkeld en uitgevoerd. Of door informatie te zoeken op de vele websites (zie daar bij onderwijs/educatie).

Of

In 2005 organiseerde het Groninger museum een tentoonstelling over Diaghilev. Het materiaal dat rondom deze tentoonstelling is geschreven, is een goed vertrekpunt en inspiratiebron voor het doen van choreografie)opdrachten binnen school. Met welke dilemma's wordt je als choreograaf geconfronteerd? Hoe kunnen verschillende kunstdisciplines elkaar inspireren en verrijken?

Sergei Diaghilev (1872-1929) was een van de grootste kunstvernieuwers van de afgelopen eeuw. Hij was de eerste die beeldende kunstenaars aantrok om samen met componisten en choreografen theatrale Gesamtkunstwerken te creëren voor een groot publiek.

Toen Diaghilev vanaf 1909 Russische opera's en balletten ging produceren in Parijs, exporteerde hij niet alleen de muziek, dansers, kunstenaars, decors en kostuums, maar ook de unieke samenwerkingsverbanden waarin de Russische kunstenaars werkten. De Ballets Russes werden een nooit vertoond succes. Toen Diaghilev ook westerse kunstenaars om zich heen ging verzamelen, inspireerde hij ook hen om intensief samen te werken met kunstenaars uit andere disciplines. Componisten als Debussy, Ravel, de Falla, werkten samen met kunstenaars als Picasso, Matisse en diChirico, en met schrijvers als Jean Cocteau en Andre Gide. Meer informatie:

www.groningermuseum.nl

Vanaf juli 2007:

Bezoek met leerlingen de tentoonstelling Dansen! in het Theatermuseum Amsterdam. Mensen dansen om verschillende redenen. Voor de een is het kunst en expressie, voor de ander is het ontspanning en plezier. Dansen! laat een breed scala aan dansvormen en -stijlen zien, van klassiek ballet tot moderne dans en van werelddans tot show- en uitgaansdans. Kostuums, bijzondere voorwerpen, unieke foto's en videofragmenten brengen dansen tot leven. Meer info: www.TIN.nl

2.2 Veranderingen in de verdeling van eenheden in het centraal examen en het schoolexamen

Het examenprogramma dans bestaat uit een kerndeel en een verrijkingsdeel.

Het kerndeel omvat 9 exameneenheden DA/K/1 (Oriëntatie op leren en werken) tm DA/K/9 (Dans en andere kunsten). Het verrijkingsdeel bestaat uit 3 exameneenheden DA/V/1 (Eindopdracht) tm DA/V/3 (Vaardigheden in samenhang).

Er zijn geen veranderingen in de samenstelling van het centraal examen en het schoolexamen voor zover opzet en structuur. Slechts op één klein onderdeel is de inhoud iets gewijzigd (DA/K/9), voor het overige gaat het om 'herordening' van de oude eindtermen.

Het sectorwerkstuk

Voor de kandidaten van de gemengde en de theoretische leerweg kan het sectorwerkstuk mede vanuit het vak dans worden ingevuld. Door het sectorwerkstuk vindt toetsing plaats van de exameneenheid:

DA/V/2 Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie

De verdeling van de examenstof dans over het centraal examen en het schoolexamen ziet er in schema als volgt uit:

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
DA/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		GT	
DA/K/2	Basisvaardigheden	X		GT	

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
DA/K/3	Leervaardigheden in het vak dans	X	GT	GT	
DA/K/4	Dansen	X		GT	
DA/K/5	Vormgeven	X		GT	
DA/K/6	Presenteren	X		GT	
DA/K/7	Beschouwen	X	GT		GT
DA/K/8	Dans en maatschappij	X	GT		GT
DA/K/9	Dans en andere kunsten	X	GT		GT
DA/V/1	Eindopdracht	X		GT	
DA/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	X		GT	
DA/V/3	Vaardigheden in samenhang	X	GT		GT

Het examenprogramma dans is opgenomen in bijlage 1 van deze handreiking.

2.3 Inhoudelijke veranderingen per eindterm

Door de globale formulering van het examenprogramma zijn de eindtermen nu over het algemeen 'korter' geworden en door de formulering wat meer 'open'. School en docenten worden uitgedaagd om de verschillende exameneenheden/onderdelen in samenhang toe te passen en met de leerling nuances aan te brengen in de examenstof.

De geglobaliseerde eindtermen en de inhoud van de syllabus (Cevo) geven samen inzicht in wat er op het centraal examen voorbereid moet zijn.

Ter illustratie drie keer een omschrijving van een oude eindterm en een globaal geformuleerde eindterm.

Oude eindterm:

DA/K/4 Dansen

De kandidaat kan

1. Gevoelens, ervaringen, ideeën, situaties en gebeurtenissen in dans vertalen De kandidaat kan een dansidee omzetten in dans. Dansideeën kunnen voortkomen uit alles wat zichtbaar, hoorbaar, voelbaar of denkbaar is. De vertaling van zo'n idee in dans zal altijd een persoonlijke lading hebben.
2. Bewegingsideeën in dans vertalen met gebruikmaking van de danselementen ruimte, tijd en kracht en

dansante bewegingen onderscheiden, benoemen en analyseren met gebruikmaking van de danselementen ruimte, tijd, kracht en lichaam.

Onder bewegingsideeën wordt verstaan dagelijkse handelingen, gebaren, functionele bewegingen. Ruimte, tijd, kracht zijn de danselementen. Iedere dansbeweging kent aspecten van ruimte, tijd en kracht. Deze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden:

- ruimte; richtingen (voor, zij, achter, diagonaal); vlakken:lagen; vorm van het lichaam (bijvoorbeeld rond, hoekig, open, groot, klein);vormverandering;patronen
 - tijd;tempo (snel, langzaam);duur (kort, lang);maat/ritme (bijvoorbeeld regelmatig, onregelmatig);frasering (danzinnen, begin, verloop, eind);versnellen/vertragen, stops, herhaling, cadans
 - kracht; actief gewicht (krachtig – gewicht inzetten, licht – zwaartekracht – ontkennend);
 - passief gewicht, zwaar
3. In dans optimaal gebruik maken van zijn/haar eigen fysieke, creatieve en expressieve vaardigheden
 4. In dans lichaamsbesef en vormbewustzijn toepassen

Onder lichaamsbesef wordt verstaan: gebruik van eigen lichamelijke mogelijkheden en de toepassing ervan, de coördinatie, welke lichaamsdelen bewegen, hoe bewegen ze ten opzichte van elkaar, hoe verloopt een beweging, hoe is het gebruik van adem, het herkennen van de juiste opbouw van het lichaam in opgerichte houding, het zwaartepunt van het lichaam/lichaamscentrum, de plaats van de lichaamsdelen ten opzichte van elkaar.

Onder vormbewustzijn wordt verstaan: het herkennen en toepassen van de vorm van het lichaam als totaal, bijvoorbeeld gehoekt, open, gesloten.

5. Een fysiek, muzikaal, dramatisch en beeldend thema in dans vertalen de essentie van een thema in dans uitdrukken
 - fysiek thema;voortbewegen;gesticuleren;gewicht verplaatsen; springen; stilte in beweging; draaien
 - muzikaal thema: maatsoort; ritme; klankkleur; melodie; sfeer; dynamiek
 - dramatisch thema; emotie; sfeer; stemming; karakter; verhaallijn
 - beeldend thema; schilderijen; foto's; objecten;materialen
6. in dans met anderen communiceren en samenwerken
7. kenmerken van dans uit de eigen (culturele) achtergrond toepassen in zelf ontworpen dans.

Geglobaliseerde eindterm:

DA/K/4 Dansen

De kandidaat kan alleen en in samenwerking met anderen:

- gevoelens, ervaringen, ideeën, situaties en gebeurtenissen;
- bewegingsideeën;
- een fysiek, muzikaal, dramatisch of beeldend thema, in dans vertalen, met gebruikmaking van de danselementen ruimte, tijd en kracht, met toepassing van lichaamsbesef en vormbewustzijn en met een persoonlijke lading.

Oude eindterm:

DA/K/5 Vormgeven

De kandidaat kan

1. Exploreren en improviseren vanuit een gegeven bewegings- en/of thematisch gerichte opdracht en deze zowel individueel als in samenwerking met anderen uitvoeren
Onder exploreren wordt verstaan: het onderzoeken of doorzoeken van een dansidee of dansmotief.
Onder improviseren wordt verstaan: het onvoorbereid componeren, het variëren rond een dansidee of dansmotief.
2. Door middel van improviseren, exploreren en structureren alleen of samen met anderen een korte dans ontwerpen en uitvoeren waarin:
 - een inhoudelijke ontwikkelingslijn zichtbaar wordt;
 - gevarieerd gebruik gemaakt wordt van de danselementen waarbij één danselement accent krijgt;

- gebruik gemaakt wordt van structuur;
Onder structuur wordt verstaan: herhaling, omkering, opeenstapeling, leiden, volgen, spiegelen, echo, solo, duet en groep
- gebruik gemaakt wordt van theatrale middelen.

Onder theatrale middelen wordt verstaan: attributen, kostuums, decor, belichting, dansmateriaal.

Geglobaliseerde eindterm:

DA/K/5 Vormgeven

De kandidaat kan:

- exploreren en improviseren vanuit een gegeven bewegings- en/of thematisch gerichte opdracht
- door middel van improviseren, exploreren en structureren, een dans ontwerpen en uitvoeren waarin een inhoudelijke ontwikkelingslijn zichtbaar wordt en gebruik gemaakt wordt van de danselementen, structuur en theatrale middelen.

Oude eindterm:

DA/K/9 Dans en andere kunsten

De kandidaat kan:

1. Minstens drie andere kunstdisciplines dan dans in zijn/haar directe omgeving noemen en de functies ervan benoemen;
2. Bij een dansprogramma op tv aangeven welke kunstdisciplines toegepast zijn en de
3. Functies ervan toelichten. In het bekeken tv-programma moeten minstens drie kunstdisciplines zijn toegepast.
4. Van een bezochte dansvoorstelling-indien van toepassing- aangeven welke andere kunsten dan dans zijn toegepast en de functie hiervan noemen. Het betreft vormen waarin de verschillende disciplines samenkomen:
 - musical
 - ballet
 - theatershow
 - westerse en niet-westers theaterdansen
 - cabaret
 - opera
4. 4) zich praktisch en theoretisch voorbereiden op zijn/haar bezoek aan een voorstelling waarin meer kunstdisciplines aan de orde komen en schriftelijk verslag doen van de functies van de diverse kunstdisciplines in de voorstelling.

Geglobaliseerde eindterm:

DA/K/9 Dans en andere kunsten:

De kandidaat kan:

- binnen een dansproductie andere kunstvormen dan dans herkennen en de functies ervan benoemen
- zich praktisch en theoretisch voorbereiden op een bezoek aan een voorstelling waarin meer kunstvormen aan de orde komen, en verslag doen van de functies van de diverse kunstvormen in de voorstelling.

3. Mogelijke invulling van het schooldeel

In dit hoofdstuk geven we de mogelijkheden aan voor een interpretatie van de geglobaliseerde eindtermen zoals die zijn aangewezen voor het schoolexamen. Deze interpretatie is echter niet bindend en heeft daarom het karakter van voorbeelden, tips en suggesties. Ze kunnen gezien en benut worden als voorbeeld en niet als 'voorschrijvend'.

Voor de toelichtingen en suggesties hebben we vooral gebruik gemaakt van bronnen-uit-de-praktijk. Materiaal dat door dansdocenten is ontwikkeld en dat in de praktijk daadwerkelijk is gebruikt door vmbo-leerlingen. Materiaal-met-ervaring zogezegd.

De hieronder genoemde bronnen zijn gericht op het examenprogramma en kennen een duidelijke opbouw (doorgaande leerlijn) om de leerlingen hierop voor te bereiden:

Bron 1) Dansend door het vmbo-examen (SLO-uitgave/Breukelen, van/ Storchi/ Iwaarden/Rooyackers, 2002)

Bron 2) VMBO-dansexamen: Meer dan een leerlijn (SLO-uitgave/ Beukelen, van/ Breuring/ Rass, 2005)

Bron 3) Dans in uitvoering (auteurs: B.ter Beek, W. van Breukelen, M.Breuring, E.Loos/ SLO, 2001)

Een methode voor de basisvorming die een opbouw kent van 10 blokken. Onderwerpen onder andere: dansbegrippen, informatie over choreografen, dansgeschiedenis, danssoorten. Dit materiaal betekent voor veel scholen ook een flinke stap richting examenprogramma vmbo.

3.1 Suggesties voor de invulling van de eindtermen

DA/K/1 Oriëntatie op leren en werken

De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van dans in de maatschappij.

Suggesties

Met betrekking tot 'oriëntatie op de eigen loopbaan'

Hoe kan je als leerling je toekomstdromen gaan vervullen?

Met betrekking tot het schoolvak dans is het goed te weten of je je dansambities kan waarmaken: wil je en kan je later als danser aan de slag? Als danser moet je niet alleen talent hebben en benutten maar ook het mentale en fysieke gestel hebben om dat allemaal waar te maken en vol te houden. Het is hierom zinvol om ook andere mogelijkheden dan uitvoerend danser te onderzoeken. Welke beroepsrollen zou je nog meer kunnen oppakken wanneer je het schoolvak dans in je pakket hebt? Laat leerlingen zoveel mogelijk zelf op pad gaan: het gaat om zelf zien, horen en ervaren!

Opdracht: Bezoek de open dagen van instellingen (uit de buurt of in het land) die een relevante vervolgopleiding bieden en laat leerlingen vragen stellen aan studenten of aan de professionals die daar lesgeven. Welke competenties moet je in huis hebben om verder te leren en verder te komen in het dansvak? Laat leerlingen eens een les bijwonen bij studenten uit een vooropleiding en/of Talentenklas? Denk bijvoorbeeld aan: ROC Novacollege in Haarlem die samen met het Cios Haarlem een vierjarige mbo dansopleiding aanbiedt. Het eerste jaar is een basisjaar: een kennismaking met vele dansstromingen zoals klassiek, modern, jazz, werelddans, flamenco en improvisatie. De nadruk ligt op het leren lesgeven. In het tweede jaar begint de specialisatie richting klassiek, modern of jazz/eigentijds. In de specialisatie uitvoerend danser/docent is het mogelijk om lesgeven en zelf dansen te combineren.

Meer info: www.rocnovacollege.nl

Met betrekking tot 'belang van dans in de maatschappij'

Opdracht: Leerlingen stellen zelf een beroepenkaart samen (powerpoint-presentatie met geluid/video) waarin het vak dans een pré zou kunnen zijn. Danser bij een gezelschap, docent dans op school, balletstudio of sportschool, dansrecensent? Leerlingen kunnen verschillende beroepsbeoefenaars interviewen en/of bedenken zelf nieuwe beroepsrollen waarin het gevolgd hebben van het vak dans mogelijk voordelen op de werkvloer oplevert. Wat is de toegevoegde waarde van het vak dans voor een PABO-student? Of: Ooit eraan gedacht om te werken als entertainer? Kijk voor meer info bij de videoclip van 'entertainer' op: www.beroepenbeeldbank.kennisnet.nl

Opdracht: Werkbezoeken in de praktijk (landelijk of in de eigen regio)

Neem als klas eens een kijkje achter de schermen bij Het Muziektheater in Amsterdam. Gericht op de algemene werkzaamheden van dit podium of specifiek gericht op een bepaalde voorstelling.

Bijvoorbeeld een rondleiding ter voorbereiding op het bezoek aan de voorstelling Notenkraaker & Muizenkoning. De leerlingen lopen tussen de decorstukken en zien wat er nodig is om zo'n productie op het podium te zetten. Welke beroepsbeoefenaren zijn hierbij betrokken

www.muziektheater.nl of www.tin.nl

DA/K/2 Basisvaardigheden

De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, (samen)werken en informatie verwerven en verwerken

Toelichting:

Deze eindterm is voor alle vakken hetzelfde; afhankelijk van het soort vak zullen binnen de lessen bepaalde basisvaardigheden wel of niet aan de orde komen.

De leerling moet in staat zijn om zelfstandig, middels audiovisueel en (digitaal) bronnenonderzoek, informatie te verwerven en te verwerken.

De leerling moet die informatie kunnen 'wegen', op waarde schatten, kiezen en ordenen. Daarbij moet de leerling gedurende het hele leer- en werkproces adequaat om kunnen gaan met zichzelf en anderen. Het sociale proces, samenwerking en functioneel taalgebruik (zowel verbaal als non-verbaal) is bij dans erg belangrijk en komt altijd terug in de verschillende opdrachten die de leerlingen uitvoeren.

Suggesties

Bovengenoemde basisvaardigheden zijn binnen dans vooral van toepassing op en gewenst bij opdrachten waarbij leerlingen met elkaar moeten improviseren of samen een (deel van een) choreografie bedenken. Ook wanneer je als 'leerling-choreograaf' jouw dans wil vormgeven of instuderen met de groep zijn beheersing van die basisvaardigheden essentieel.

Voor dergelijke, toepasselijke opdrachten verwijzen we naar bron 1: 'Dansend door het vmbo-examen'. Hierin zijn alle algemene en vakeindtermen met elkaar gelinkt.

Opdracht: Krui-in-de-huid-van de journalist en dansrecensent

De klas kiest twee van elkaar verschillende dansvoorstellingen (of interne voorstellingen) die ze willen gaan bekijken. De leerlingen vormen subgroepen. Elk groepje heeft een rol; of je bent journalist, of je bent recensent. De 'journalisten' doen voorafgaand aan de dansvoorstelling hun werk en proberen een wervend stuk te schrijven voor hun medeleerlingen (of maken video-tip). Zij moeten hiervoor 'onderzoek' doen. Bijvoorbeeld ze bedenken vragen voor de choreograaf, houden interviews met de dansers en/of decorontwerper, zoeken achtergrondinformatie op internet etc.

De journalisten-groepjes geven, voordat de voorstelling plaatsvindt, een korte presentatie aan de overige leerlingen.

De recensenten-groepjes zijn vooral tijdens en na de voorstelling actief. Zij schrijven of filmen een recensie. Waarover...? Bijvoorbeeld: Welke dansen of dansfrases waren voor hen waarom bijzonder? Was de choreograaf in staat om zijn bedoeling met de dans(en) duidelijk te maken? Wat heeft hen geraakt tijdens de voorstelling? Welke 'beweging'/dansfrase vonden ze bijzonder? Op welke dansfrase zouden ze zelf eens verder willen

improviseren? Wat vonden andere bezoekers eigenlijk van deze voorstelling?

Tot slot: evalueer deze opdracht in de klas.

Voor wat betreft 'het resultaat': Hebben de recensenten-groepjes ervaren of teruggezien wat de journalisten van te voren hebben geschreven?? Vonden de journalisten dat de recensie recht deed aan de dansers en de voorstelling?

Voor wat betreft 'het proces' : Hoe hebben ze de taken verdeeld? Wat is er terecht gekomen van de afspraken?

Wat ging goed? Wat was nog moeilijk? Wat kan/moet een volgende keer anders? www.krantindeklas.nl

DA/K/3 Leervaardigheden in het vak dans

De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen, zoals:

- vakbegrippen herkennen, benoemen en toepassen
- door middel van exploreren, improviseren en structureren een dansontwerp maken
- de creatieve en de expressieve mogelijkheden van het lichaam gebruiken
- functioneel gebruik maken van theatrale middelen

Toelichting

Het overzicht van de lijst van hier bedoelde vakbegrippen treft u in bijlage 6.

De leerling moet bij deze eindterm de eigen dansvaardigheden ontwikkelen en trainen ofwel zelf dansen en zijn lichaam als instrument gebruiken. Ook moet de leerling kunnen werken als choreograaf. Bij dit vormgeven is het durven en kunnen exploreren en improviseren van de leerling essentieel. Middels exploreren kunnen leerlingen in dans hun ideeën uitwerken, verbreden en verdiepen. Door middel van improvisatie leren leerlingen hun materiaal te variëren en te verlevendigen.

Suggesties:

Bewegend Leren

Je hebt in dit vak je lichaam als 'tool', als instrument (nodig) om gevoelens, emoties, gedachten, opvattingen etc. uit te drukken. Hoe goed ken je en 'beheers' je je lichaam? Welke uitdrukkings- en bewegingsmogelijkheden heb je? Immers: hoe breder de beheersing van dit bewegingsrepertoire hoe meer mogelijkheden je later als danser/dansdocent hebt. Dat betekent: veel doen, veel dansen!

Voor praktische oefeningen en opdrachten 'op de vloer' verwijzen we naar:

Bron 1: SLO-uitgave: Dansend door het vmbo-examen(2002)

Bron 2: SLO-uitgave: VMBO Dansexamen; Meer dan een leerlijn (2005)

Of

Maak in de les eens gebruik van zogenaamde danskaarten. Deze kaarten kunnen tijdens de lessen goed als inspiratiebron ingezet worden.

www.theaterspel.nl/zoom

Of

Nodig bijvoorbeeld eens gastdocenten uit die de leerlingen aan een ander, minder 'eigen' bewegingsidoom kunnen laten proeven. Van buikdans, crumping tot pop'n lock: de ISH-dansdocenten geven dergelijke workshops. Meer info:www.ish-events.com

Voor de beschrijving van de vakbegrippen verwijzen we naar bijvoorbeeld:

- Begrippenlijst Dans, Alfabetisch overzicht van begrippen voor het vak dans, Enschede: SLO. Breukelen, Wieneke van (2001).

DA/K4 Dansen

De kandidaat kan alleen en in samenwerking met anderen:

- gevoelens, ervaringen, ideeën, situaties en gebeurtenissen
- bewegingsideeën
- een fysiek, muzikaal, dramatisch of beeldend thema in dans vertalen, met gebruikmaking van de danselementen ruimte, tijd en kracht, met toepassing van lichaamsbesef en vormbewustzijn en met een persoonlijke lading

Toelichting

Leerlingen kunnen een fysiek thema in dans uitdrukken middels: voortbewegen, gesticuleren, gewicht verplaatsen, springen, stilte in beweging of draaien.

Wanneer je een muzikaal thema uitwerkt probeer je het thema te vertalen middels keuze in maatsoort, ritme, klankkleur, melodie, sfeer, of dynamiek. De essentie van een dramatisch thema ligt in het uitdrukken van emotie, sfeer, stemming, een karakter of verhaallijn. Bij een beeldend thema kunnen schilderijen, foto's, objecten of materialen het vertrekpunt zijn.

Suggesties

Dansen: daar komen de leerlingen voor. Dansen; zelf doen en zelf maken.

Elke leerling moet op zijn eigen startniveau verder kunnen groeien en zich ontwikkelen, zowel individueel als in groepsverband met de andere leerlingen. Leerlingen leren dit volgens een bepaalde opbouw en als doorgaande leerlijn: vastgelegd in het curriculum.

Voor specifieke opdrachten en oefeningen verwijzen we hier expliciet naar:

Bron 1: VMBO-Examen: Meer dan een leerlijn. Leerlingen krijgen hierin opdrachten om ondermeer te werken aan de hand van verschillende danselementen. Ze leren in dans optimaal gebruik te maken van de eigen fysieke, creatieve en expressieve vaardigheden. Of vergroten, middels de verschillende oefeningen, hun lichaamsbesef en vormbewustzijn. Bron 3 voor de basisvaardigheden : Dans in uitvoering .

Uitwerking van een muzikaal thema

Opdracht: Halve minuut- Hele beweging

Leerlingen nemen allemaal een fragment mee van hun favoriete muziek (u kunt leerlingen ook vragen naar een muziekfragment in juist één specifiek genre). Dat fragment mag maximaal een halve minuut duren. Elke leerling ligt zijn keuze toe. Met elkaar mixen ze de muziek tot een geheel. Dan begint het eigenlijke werk. Op basis van alle toelichtingen en de verschillende muzikale thema's in de 'nieuwe mix', maken de leerlingen met elkaar een choreografie.

Uitwerking van een beeldend thema

Opdracht: Omge'draaide' Wereld

Dans-leerlingen laten zich inspireren door een thema en vertalen dat in en/of middels dans. Echter, draai het eens om en kijk dan hoe het van toepassing is bij kunstenaars die zich laten inspireren door dans! Laat leerlingen op zoek gaan naar kunstenaars die de discipline dans combineren met een andere discipline zoals dans en video of dans en fotografie. Of kunstenaars die zich impliciet of expliciet door dans laten inspireren zoals bijvoorbeeld Degas in zijn schilderwerken en beelden.

Welke kunstenaars laten zich nog meer door het thema dans inspireren? Hoe laat jij (leerling) je door thema dans inspireren in je eigen choreografie? Laat zien! Dans!

www.dansmaar.nl/balletenbeeldend

DA/K5 Vormgeven

De kandidaat kan:

- exploreren en improviseren vanuit een gegeven bewegings- en/of thematisch gerichte opdracht
- door middel van improviseren, exploreren en structureren een dans ontwerpen en uitvoeren waarin een inhoudelijke ontwikkelingslijn zichtbaar wordt, en gebruik gemaakt wordt van de danselementen, structuur en theatrale middelen.

Toelichting

Leerlingen proberen grip te krijgen op hoe zij hun eigenheid in dans kunnen uitdrukken.

Exploreren gaat uit van het durven en kunnen onderzoeken en doorzoeken van een dansidee of dansmotief.

Improviseren is hier het onvoorbereid componeren, het variëren rond een dansidee of dansmotief.

De leerling moet in staat zijn om zelfstandig een dans te kunnen maken: dat kan een solo zijn (voor zichzelf of juist een ander) of een duet of groepsdans.

Suggesties:

Voor specifieke opdrachten en opbouw verwijzen we hier expliciet naar:

Bron 1: VMBO-Examen: Meer dan een leerlijn (2005)

Leerlingen kunnen aan de hand van de verschillende opdrachten daadwerkelijk in hun eigen danslokaal of studio aan de slag.

Of

Maak ook gebruik van ervaringen uit de professionele praktijk:

Wat gebeurt er in het vormgevings- en productieproces? Hoe kom je van dansidee tot voorstelling? In de lesbrief 'In two minds' wordt daar dieper op ingegaan.

Meer informatie: www.connyjanssendanst.nl

Of

Laat leerlingen niet alleen een kijkje-achter-de-schermen nemen, maar geef ze ruimte om op 'op-de-vloer' met professionals (anders dan de eigen docent) te oefenen.

Bijvoorbeeld een workshop van danser/choreograaf Jacqueline Bongers:

Meer informatie: www.scapinoballet.nl

DA/K/6 Presenteren

De kandidaat kan alleen en/of in samenwerking met anderen een zelfgemaakte en/of bestaande dans presenteren.

Toelichting

De leerling durft en kan zijn dans tonen aan een publiek. Het gaat hierbij niet alleen om het sec uitvoeren van dans (gebruiken van de eigen fysieke en expressieve mogelijkheden) maar vooral om zeggingskracht. Wordt het publiek geraakt of ziet het bewegende leerlingen? De uitstraling van de danser bepaalt mee in in welke mate de dans overkomt.

Ook andere factoren spelen een rol bijvoorbeeld:

- het gebruik van de ruimte
(Waar op het podium bevinden de dansers zich? Vormen de dansers een vloerpatroon?)
- het gebruik van vormgevingsmiddelen zoals licht
(Rood licht heeft een heel ander effect op een dans (en het publiek dat die dans ziet) dan bijvoorbeeld blauw licht.....koud en spooky!).

Suggesties

Leerlingen dansen in een veilige omgeving (school of plaatselijk cultureel centrum) voor eigen publiek. Of kunnen, in een later stadium, podiumervaring opdoen bij festivals of events.

Bijvoorbeeld:

Leerlingen kunnen meedoen met de Kunstbende. Dé wedstrijd voor jong creatief talent met in 2007 als thema 'LIEFDE'

Verzin je eigen dans, alleen of met een groep. Alle dansvormen kunnen: van breakdance tot ballet, van buikdans tot salsa, van tapdans tot streetdance. Met jouw eigen funky moves steel je de show op het Kunstbende podium. Alles wat op het podium wordt uitgevoerd mag maximaal 5 minuten duren.

Meer info: www.kunstbende.nl

DA/K/7 Beschouwen

De kandidaat kan:

- danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven;
- van een dans de volgende elementen benoemen:
 - danser
 - dans (danselementen, lichaam, structuur)
 - geluid
 - ruimte/locatie
 - theatrale middelen
 - dansinhoud/betekenisen de samenhang ervan beargumenteren.

Suggesties

Deze eindterm wordt veelal in de klas voorbereid en vooral al dansend en beschouwend uitgewerkt.

Leerlingen kunnen op-de-vloer danssoorten en -elementen in samenhang met elkaar benoemen (herkennen) en toepassen. Ze beschouwen de eigen dans en/of dans-performance van medeleerlingen.

Zie voor opbouw van opdrachten en oefeningen: Bron 3: Dans in uitvoering

Leerlingen kunnen ook (buitenschools) naar musical en dansvoorstellingen gaan en met behulp van bijvoorbeeld kijkwijzers de voorstelling beschouwen.

Oproep theaterambassadeurs:

Veel theaters zetten scholieren/jongeren in als zogenaamde theaterambassadeurs. Deze ambassadeurs bezoeken niet alleen voorstellingen en schrijven recensies (beschouwen), maar denken mee over programmering, publiciteit etc. Met dans als specialisatie is dit een manier om veel voorstellingen (oa: dans/musical) te zien.

Meer info: www.CJP.nl

DA/K/8 Dans en maatschappij

De kandidaat kan:

- functies van dans herkennen en benoemen
- herkennen en beargumenteren dat dans het product is van een bepaalde cultuur/samenleving in een bepaalde tijdsperiode en leefomgeving
- verslag doen van een culturele activiteit, waarvan dans een expliciet onderdeel is.

Toelichting

De leerling moet zich ervan bewust zijn dat veranderingen en vernieuwingen op het gebied van dans plaatsvinden in wisselwerking met veranderingen en vernieuwingen in de maatschappij. De samenleving bevindt zich hiermee in een doorlopend en continue proces. Leerlingen zijn als vanzelfsprekend deel van en verbonden met die ontwikkelingen. Er ontstaan vernieuwingen in danssoorten, er ontstaan nieuwe danstrends. Het begrip 'fusion' (vermenging van culturelen en stijlen) is hierbij kenmerkend. Voor een overzicht van danssoorten verwijzen we naar 'VMBO-dansexamen 'Meer dan een leerlijn' pagina 87.

Dans kan worden ingezet als communicatiemiddel voor groepen jongeren of therapie voor kinderen (www.warchild.nl)

Suggesties

Dansen op de catwalk: is dat ook dans...?

Geef leerlingen zoveel mogelijk opdrachten waarbij ze danstrends ervaren (zelf doen) en kunnen onderzoeken. Wat zijn de kenmerken van de danstrend? Wie dansen er? Welke bewegingen? Is de dans een hype of wellicht onderdeel van een lifestyle? Wat is de invloed van andere kunst disciplines op deze danssoorten? In hoeverre speelt de hedendaagse beeldcultuur een rol (bijvoorbeeld 'dans in videoclips')?

Bezoek events, voorstellingen en de plaatselijke dansscholen/sportscholen/danscentra:
Wat is daar de rol en betekenis van dans/dansen? Dansen als vrijetijdsbesteding of ...?
Wat zie je op het podium en wat gebeurt er tegelijkertijd bij en met het publiek of deelnemers? Voor het bezoeken van dansvoorstellingen kunnen leerlingen gebruik maken van zogenaamde kijkwijzers en observatiemodellen.

Meer info:

- bijlage 2: Kijkwijzer dans: www.digischool.nl/kijkwijzerdans
- bijlage 3: Observatiemodel uit 'Dansend door het vmbo-examen'(2002), pagina 43

De eindtermen bij het verrijksdeel

Het verrijksdeel van een vak is alleen van toepassing op leerlingen van de gemengde leerweg en de theoretische leerweg. Aangezien er alleen een examenprogramma dans is binnen deze leerwegen geldt dit verrijksdeel dus voor alle eindexamen leerlingen dans.

Binnen het verrijksdeel dienen alle vaardigheden in samenhang worden beheerst (zie: DA/V/3 Vaardigheden in samenhang) en dient een kandidaat zelfstandig informatie te kunnen verwerven, verwerken en verstrekken (zie: DA/V/2).

Leerlingen zouden voor dit deel kunnen oefenen met examenopdrachten uit voorgaande jaren.

DA/V/1 Eindopdracht

De kandidaat kan een zelf gemaakte en een bestaande dans presenteren aan een ander publiek dan de eigen klas, waarbij:

- de betekenis/dansinhoud en de zeggingskracht naar voren komen
- rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van het publiek.

Toelichting:

De eisen die aan deze eindopdracht gesteld worden zijn eerder al aan bod gekomen bij DA/K/4, DA/K/5 en DA/K/6. Bij de eindopdracht gaat het meer dan voorheen om een presentatie voor een ander publiek dan de eigen klas. Een publiek kan bestaan uit ouders en overige familieleden, vrienden, leerlingen van andere scholen, medecursisten/dansers uit dansgroepen, professionele dansdocenten etc.

Suggesties

Eindopdracht: dans als totaaltheater

Het gaat hier om dans als totaaltheater, als een volledige productie die ook als zodanig door de leerlingen is voorbereid.

Het accent ligt op dansen, vormgeven en presenteren.

De voorstelling moet op video opgenomen worden. Leerlingen kunnen dan op een later moment terugkijken en hier feedback van de eigen docent en eventueel van medeleerlingen op krijgen. Leerlingen kunnen fragmenten van de voorstelling opnemen in het eigen (digi)kunstdossier. Natuurlijk kunnen er ook fragmenten op de website van de school gezet worden.

Het is een idee om bij deze eindopdracht ook leerlingen van andere studierichtingen/kunstdisciplines in te zetten. Er zijn leerlingen die kunnen zorgen voor de ontvangst & horeca, leerlingen die zorgen voor beeld & geluid of leerlingen die zorgen voor aankleding & decors, enzovoort.

4. Vormen van toetsen en suggesties voor de weging

Inleiding

Het examen bestaat uit een centraal examen en een schoolexamen; als richtlijn wordt aangehouden dat het centraal examen betrekking heeft op ongeveer 1/3 deel van het examenprogramma en het schoolexamen betrekking heeft op 2/3 deel.

Het schoolexamen kan bestaan uit de volgende onderdelen:

- schriftelijke en mondelinge toetsen
- een handelingsdeel
- een sectorwerkstuk

Schriftelijke en mondelinge toetsen worden beoordeeld volgens een correctievoorschrift, waarin de mogelijke antwoorden en puntenverdeling staan vermeld.

Praktische opdrachten

Bij alle vakken en programma's komen praktische opdrachten voor, waarbij zowel het proces als het eindproduct wordt beoordeeld. Beoordeling vindt plaats aan de hand van vooraf aan de leerling bekend gemaakte criteria. De praktische opdracht kan in de vorm van een product, werkstuk (kunstdossier) of een presentatie zijn. Het vak dans is bij uitstek geschikt om aandacht te besteden aan praktische opdrachten. Het is mogelijk om de praktische opdracht bij meer vakken te laten mee tellen. Naast de grote praktische opdrachten kunnen bij alle vakken kleine praktische opdrachten in het schoolexamen worden opgenomen. De weging van het cijfer staat vermeld in het programma van toetsing en afsluiting.

Bij het sectorwerkstuk gaat het om vakoverstijgende thematiek die past binnen de sector. Ook hier wordt proces en product beoordeeld volgens vooraf vastgestelde criteria. Minimaal twee docenten beoordelen het werkstuk.

De vormen van toetsen die tijdens het schoolexamen kunnen worden toegepast zijn heel divers. De resultaten van deze toetsen vormen de inhoud van het examendossier.

Het examendossier bevat:

- een overzicht van de afgelegde (mondelinge en schriftelijke) toetsen en uitgevoerde opdrachten
- een overzicht van de behaalde resultaten en vorderingen

Het examendossier kan gespreid over het derde en vierde leerjaar worden opgebouwd. Voor de theoretische en de gemengde leerweg begint de opbouw van het dossier in ieder geval in het derde leerjaar omdat het dossier ook de afsluiting van de verplichte extra vakken van het derde leerjaar omvat waarin geen eindexamen wordt afgelegd. Dit geldt ook voor vakken die alleen een schoolexamen kennen: de vakken maatschappijleer, lichamelijke opvoeding en kunstvakken I (incl. CKV) uit het gemeenschappelijk deel.

Dans

Voor dans bestaat het examenprogramma uit een kerndeel en een verrijgingsdeel. In het vorige hoofdstuk zijn al suggesties aangegeven voor de invulling.

Het centraal examen dans bestaat overwegend uit open vragen die meestal betrekking hebben op videofragmenten, afbeeldingen en/of muziekfragmenten. Het examen bevat minimaal één ontwerpogave. Van één voorstelling wordt een registratie vooraf op video of cd-rom/dvd naar de scholen verstuurd. Het examen is een beeldschermexamen en bestaat uit het volgende materiaal: cd-rom met vragen/opdrachten, videofragmenten, afbeeldingen en muziekfragmenten.

Om leerlingen op deze manier van examinering voor te bereiden is het handig om hen veel te laten oefen met oude examens. Zo leren ze werken onder tijdsdruk en raken ze gewend aan de manier van vraagstelling en formulering.

Het cijfer voor het schoolexamen is samengesteld uit cijfers en beoordelingen voor de toetsen en praktische opdrachten, zodanig dat er aantoonbaar sprake is van een evenwichtige bijdrage van de verschillende onderdelen.

In het Programma van Toetsing en Afsluiting (PTA) legt de school van tevoren de weging van de verschillende onderdelen van het examendossier vast.

Zie voorbeeld van een PTA in bijlage 4 (met dank aan: Oostvaarderscollege Almere-Buiten).

Beoordeling en weging hangt af van welke opdrachten uw leerlingen gaan oppakken en uitvoeren. U bent vrij in uw keuze maar u dient een en ander wel van te voren in het PTA vast te leggen.

Suggesties:

SLO maakt gebruik van een zogenaamd 'Keuzemenu beoordelen'. Het gaat hierbij om 7 basisvragen met betrekking tot beoordelen:

1. Waarom wordt er beoordeeld?
2. Wat wordt er beoordeeld?
3. Wanneer wordt er beoordeeld?
4. Wie beoordeelt?
5. Wie worden er beoordeeld?
6. Hoe wordt er beoordeeld?
7. Wat wordt er met de beoordelingsgegevens gedaan?

Voor meer info zie SLO-brochure: Een 10+ / Beoordelen in het leergebied Kunst en Cultuur door: V.van Lanschot Hubrecht en G. Bollegraf / 2006

Welke toetsvorm je ook kiest; je moet als docent eerst vaststellen waarop je wil beoordelen.

Ga je bij beoordeling uit van een (eind)product, bijvoorbeeld antwoorden bij een toets, de resultaten van een opdracht of de presentatie van een (stukje) dans? Of wil je juist het(groei)proces van de leerling meten? Gaat het daarbij om zelfreflectie en feedback?

Wanneer de beoordeling vooral neerkomt op zowel inzicht krijgen in samenspel van kennis, houding en vaardigheden én leerlingen inzage geven in hun eigen leerproces, dan kunt u overwegen om gebruik te maken van zogenaamde rubrics.

Als voorbeeld hier de rubric 'presenteren'.

Boeiend presenteren <ul style="list-style-type: none"> • stemgebruik • houding • contact met publiek 	Ik presenteer boeiend door een actieve houding, afwisselend stemgebruik, goed gekozen hulp- middelen en weet daardoor mensen goed te boeien	Met mijn presentatie weet ik mensen meestal te boeien	Met mijn presentatie vind ik het vaak lastig mensen te boeien	Mijn presentatie verloopt moeizaam
---	---	---	---	------------------------------------

Meer info over rubrics: www.slo.nl

5. Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

'Oriëntatie op leren en werken' kan in het kader van de loopbaanoriëntatie en -begeleiding op verschillende wijzen aan de orde gesteld worden. We onderscheiden twee benaderingen, die we hieronder toelichten.

5.1 Informatiegerichte leeromgeving

De meest voorkomende onderwijsvormen voor 'loopbaanoriëntatie en -begeleiding' zijn klassikaal, aanbodgericht, binnenschools en gericht op informatieoverdracht. Het effect van al deze inspanningen is zeer beperkt. Een aanpak aan de hand van een methode voor beroepskeuze, beroepskeuzetests en individuele gesprekken maakt het voor leerlingen moeilijk zich een referentiekader te verwerven dat nodig is voor het maken van een beroepskeuze. De informatie heeft voor leerlingen geen betekenis en nodigt niet uit tot identificatie. De objectieve informatie die aangereikt wordt heeft doorgaans dan ook weinig invloed op de keuzes.

5.2 Loopbaangerichte leeromgeving

Alhoewel het examen vmbo dans bij geen enkele vervolgopleiding een instroom-eis is, ontstaan er steeds meer mbo-opleidingen waarin het gevolgd hebben van het vak dans een toegevoegde waarde biedt. Zo hebben bijvoorbeeld het ROC NOVAcollege Haarlem en het Oostvaarders college te Almere een convenant afgesloten waardoor leerlingen over en weer met het brede werkterrein en de verschillende lessen kunnen kennismaken.

Mogelijkheden:

Platform MBO Kunstonderwijs

Diverse partijen hebben zich inmiddels verenigd in het Platform MBO Kunstonderwijs. Doel van dit platform is het ontwikkelen van een kwalificatiestructuur die is afgestemd op de brede sector kunst, cultuur en media en een op die kwalificatiestructuur aansluitend, herkenbaar en erkend mbo-onderwijsaanbod. Het Platform MBO Kunstonderwijs heeft o.a. het initiatief genomen de culturele arbeidsmarkt voor mbo-deelnemers te onderzoeken om daarmee de relevantie van nieuwe kwalificaties (of nieuwe differentiaties in bestaande kwalificaties) te kunnen aantonen. Voor het domein Kunst, Cultuur en Media heeft het platform zes beroepenclusters geformuleerd.

Bijlage 5 geeft daarvan een overzicht en een typering.

www.mbokunstonderwijs.nl

Voor het maken van een goede keuze voor een vervolgopleiding is het van belang dat de leerlingen loopbaancompetenties en een beroepsidentiteit kunnen ontwikkelen.

Loopbaancompetenties zijn vaardigheden van leerlingen om over de eigen motieven en kwaliteiten na te denken, om via het verkennen van mogelijkheden en het daadwerkelijk sturen van de eigen leerprocessen aan de loopbaan vorm te geven en om te netwerken.

Bij beroepsidentiteit gaat het erom dat leerlingen zich identificeren met een arbeidsveld en daarbinnen met een specifieke arbeidsrol. Daarbij gaat het ook om de zekerheid die leerlingen hebben over zichzelf, de opleiding, de toekomst en het zelfvertrouwen dat zij hieraan ontleen.

De ontwikkeling van loopbaancompetenties en een beroepsidentiteit kan plaatsvinden in een loopbaangerichte leeromgeving. Kenmerken van zo'n leeromgeving zijn:

- De leerlingen komen veelvuldig in contact met de 'echte' beroepspraktijk.
- Het maatschappelijke belang of nut van dans wordt zichtbaar gemaakt.
- Leerlingen worden in staat gesteld te communiceren over zowel de maatschappelijke betekenis van bepaalde beroepsactiviteiten als over de persoonlijke zin ervan.

- Ze worden goed gecoacht en krijgen gelijktijd een eigen verantwoordelijkheid wat betreft het maken van keuzes.
- Leerlingen worden in staat gesteld te spreken met ervaren beroepsbeoefenaars die als rolmodel functioneren.

Laat leerlingen zelf zoveel mogelijk naar open dagen van vervolgoopleidingen gaan en laat hen bijvoorbeeld studenten interviewen om zo zelf een beeld te krijgen van mogelijke, toekomstige beroepsrollen en opleidingsmogelijkheden. Op deze manier bouwen de leerlingen hun eigen referentiekader op. Leerlingen kunnen ook interviews houden met beroepsbeoefenaren-uit-de-praktijk. Bij DA/K/1 (hoofdstuk 3) hebben we verschillende opdrachtsuggesties gedaan. Daarnaast is het belangrijk om met leerling te reflecteren op hun eigen, individuele mogelijk-en onmogelijkheden. Waar sta je voor? Waar ga je voor? Hoe wil/kan je dat bereiken?

Suggesties:

Ga eens naar open dagen bij:

- ROC Amsterdam/ Opleiding Artiest : www.rocva.nl
- Dansacademie Tilburg: www.fontys.nl/dansacademie
- ROC Novacollege Haarlem: www.rocnova.nl

Of kijk op de websites van:

www.deltion.nl (Zwolle)

www.franksandersakademie.nl (ROC Amsterdam/ROC Nijmegen)

Het begeleiden van het keuzeproces van een leerling staat of valt met de kwaliteiten van de begeleider. Een goede begeleiding van het keuzeproces vraagt andere vaardigheden dan bijvoorbeeld nodig zijn voor het lesgeven. Welke eisen stelt dit aan de begeleidingsvaardigheden van de docent?

De uitdaging is leerlingen reflectieve vaardigheden te laten ontwikkelen in een veilige omgeving. Reflectie is een proces van nadenken over, stilstaan bij en overdenken van situaties met als doel conclusies te trekken voor de toekomst.

Hieronder een kader met aandachtspunten waarmee de begeleiding en de vormgeving van loopbaanoriëntatie en -begeleiding kan worden geoptimaliseerd.

Aandachtspunten:

Begeleidingsvaardigheden docent

- Creëer een veilig klimaat

Reflecteren is een persoonlijk proces. Leerlingen moeten het gevoel hebben open te kunnen spreken. Vooral in groepsverband is een veilig klimaat van groot belang. Essentieel is ook dat leerlingen elkaar laten uitspreken en elkaar op een respectvolle manier benaderen.

- Begeleiden is niet adviseren of feedback geven
- Zorg voor structuur
- Actief luisterende houding
- Stel open vragen

6. Mogelijke vakkenintegratie

6.1 Inleiding

Tot voor kort zaten vakdocenten vooral in aparte vaksecties, met de invoering van de nieuwe onderbouw zijn op veel scholen alle kunstvakdocenten verenigd in één multidisciplinaire sectie kunst en cultuur. Zij zijn daarbij gezamenlijk verantwoordelijk voor het programma. De leidende vraag bij het ontwerpen van een dergelijk programma is: Wat verbindt ons met elkaar? Pas als er gezamenlijke inhouden benoemd zijn kan er een samenhangend programma gemaakt worden. Dit geldt met name voor thema's en kernvaardigheden.

De vraag is of in de toekomst ook in de bovenbouw, bij de eindexamens, steeds meer sprake kan/zal zijn van vakkenintegratie?

Vakkenintegratie kan gezien worden als een stap op weg naar competentiegericht leren. De leerlingen krijgen de vakinhouden niet langer als afzonderlijke bouwstenen aangeboden maar als gehelen. Het leggen van verbanden tussen inhouden uit de verschillende vakken is niet iets dat aan de leerlingen overgelaten wordt, maar is iets dat de school in het onderwijsaanbod tot uitdrukking laat komen.

6.2 Een aanpak

In veel gevallen wordt aan vakkenintegratie vorm gegeven door de inhouden uit te werken in taken. Aan het begin van de opleiding zijn de taken nog eenvoudig, naarmate de opleiding vordert worden ze complexer. Voor het bereiken van de gewenste leeropbrengsten hebben vmbo-leerlingen een strakke structurering nodig. Zo is het voor het eigen maken van leerstrategische vaardigheden, zoals lees- en schrijfvaardigheid en zelfstandig leren, belangrijk dat die verbonden zijn aan de taak of een vak. Daardoor wordt voor de leerlingen zichtbaar waarvoor zij de vaardigheden nodig hebben en krijgen die vaardigheden betekenis. Vmbo leerlingen hebben veel baat bij geïntegreerde programma's. Het is raadzaam de weg naar zelfgestuurd leren te koppelen aan reguliere instructie en begeleiding bij een inhoudelijke taak. Voor deze leerlingen is het van belang dat die weg gestructureerd en gefaseerd verloopt.

Dans is bij uitstek een discipline die integreert met andere (kunst)disciplines (schoolvakken).

Voorbeelden:

Dans en ckv

Een ckv-activiteit kan gebruikt worden ten behoeve van het vak dans.

CKV-vouchers kunnen gebruikt worden om dansvoorstelling te bezoeken of een dansgezelschap naar school te halen.

Dans en muziek

In beide vakken neemt het zelf actief bezig zijn een belangrijke plaats in.

Organiseer bijvoorbeeld eens een event waarbij muziek-leerlingen musiceren tijdens de dansvoorstelling of laat muzikleerlingen improviseren bij het zien van een dansfrase/choreografie.

Er zijn ook mogelijkheden tot aanbieden van lesstof in samenhang wanneer het gaat om bijvoorbeeld: het benoemen van stromingen en dans-/muzieksoorten, het gebruik van vakbegrippen of spelregels bij beschouwen.

Dans en drama

Wat is de impact van een bepaalde verhaallijn op een choreografie? Of hoe kan je middels (dans)beveging je houding op het podium versterken?

Beeldende vakken

Laat leerlingen beeldend met hun werkstukken een tentoonstelling inrichten. Het thema van de tentoonstelling en/of de verschillende werkstukken kan voor de dansleerlingen aanleiding zijn voor een choreografie.

Of andersom: leerlingen dansen in een voorstelling en de leerlingen beeldend geven hun impressies van die voorstelling weer middels hun eigen kunstwerk.

Beeldende vakken: fotografie

Een collage van snapshots is aanleiding voor een voorstelling. Of: leerlingen leggen middels het maken van foto's het ontstaan van een dansvoorstelling vast.

Beeldende vakken: audiovisueel

Maak een choreografie voor 'danser en videobeeld'.

Nederlands

Dans eens een gedicht of 'deel van' een roman? Wat was de bedoeling van de schrijver en... in hoeverre wil/kan je dat terug laten komen in de voorstelling?

Suggestie

(Uit: 'De bindende factor', SLO 2006)

SLO hanteert de kernconcepten Kunst en cultuur, de Kunst en cultuurschijf en het Kunst en cultuur kompas als structuur om een samenhangend programma Kunst en cultuur op te stellen. De kernconcepten kunnen fungeren als bindende factor voor wat betreft vakoverstijgende thema's.

SLO onderscheidt vier kernconcepten:

1. Identiteit en diversiteit (accent op autonome kunst)

Je identiteit is je persoonlijkheid, je karakter. Wat vind je belangrijk in het leven, wat zijn je idealen en talenten? Hoe is je innerlijk en hoe je uiterlijk? Kunst en cultuur bieden de ruimte om je eigen identiteit te ontdekken en te ontwikkelen, door jezelf te vergelijken met anderen, door het kennismaken met kunstuitingen van anderen en door jezelf in beeld, muziek, taal en/of beweging uit te drukken.

2. Inspiratie en vormgeving (accent op toegepaste kunst)

Inspiratie is de bron van de kunstenaar én van de ontwerper. Waar haal je je inspiratie vandaan? Uit jezelf of uit je omgeving? Ga je op zoek of overkomt het je? Inspiratie staat aan de ene kant van het ontwerpproces, de uiteindelijke vormgeving aan de andere kant. Welke rol speelt inspiratie bij een opdracht voor een opdrachtgever? En welke stappen zitten tussen begin- en eindproduct?

3. Media en communicatie (accent op nieuwe media)

De nieuwe media en ICT spelen een belangrijke rol binnen de kunsten. Digitale media leveren snel resultaat en zijn voor iedereen toegankelijk. Zowel fotografie als video zijn voor leerlingen direct toegankelijk. Welke aspecten spelen een rol bij het maken van kunst met digitale media, anders dan bij meer traditionele kunstvormen? Wat is de rol van manipulatie, kun je nog vertrouwen wat je ziet? Zie je wat je denkt dat je ziet?

4. Kunst en maatschappij (accent op maatschappelijke betekenis)

De manier waarop wij met elkaar omgaan en wat wij vanzelfsprekend vinden, vormen onze cultuur; dat wat breed geaccepteerd wordt in onze maatschappij. Kunst laat daar vaak de andere kant van zien. Kunst legt de vinger op de zere plek. Kunst kan nieuw licht werpen op iets, kunst kan vragen stellen. Bij dit kernconcept gaat het vaak om actuele gebeurtenissen en bewegingen in de maatschappij.

Bijlage 1 Geglobaliseerd examenprogramma

		BB	KB	GL/TL
DA/K/1	Oriëntatie op leren en werken			
1.	De kandidaat kan zich oriënteren op de eigen loopbaan en het belang van dans in de maatschappij.			X
DA/K/2	Basisvaardigheden			
2.	De kandidaat kan basisvaardigheden toepassen die betrekking hebben op communiceren, (samen)werken en informatie verwerven en verwerken.			X
DA/K/3	Leervaardigheden in het vak dans			CE
3.	De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen, zoals: <ul style="list-style-type: none"> – vakbegrippen herkennen, benoemen en toepassen – door middel van exploreren, improviseren en structureren een dansontwerp maken – de creatieve en de expressieve mogelijkheden van het lichaam gebruiken – functioneel gebruik maken van theatrale middelen. 			X
DA/K/4	Dansen			
4.	De kandidaat kan alleen en in samenwerking met anderen: <ul style="list-style-type: none"> – gevoelens, ervaringen, ideeën, situaties en gebeurtenissen – bewegingsideeën – een fysiek, muzikaal, dramatisch of beeldend thema in dans vertalen, met gebruikmaking van de danselementen ruimte, tijd en kracht, met toepassing van lichaamsbesef en vormbewustzijn en met een persoonlijke lading.			X
DA/K/5	Vormgeven			
5.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – exploreren en improviseren vanuit een gegeven bewegings- en/of thematisch gerichte opdracht – door middel van improviseren, exploreren en structureren een dans ontwerpen en uitvoeren waarin een inhoudelijke ontwikkelingslijn zichtbaar wordt, en gebruik gemaakt wordt van de danselementen, structuur en theatrale middelen. 			X
DA/K/6	Presenteren			
6.	De kandidaat kan alleen of samen met anderen een zelfgemaakte en/of bestaande dans presenteren.			X

		BB	KB	GL/TL
DA/K/7	Beschouwen			CE
7.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven – van een dans de volgende elementen benoemen: <ul style="list-style-type: none"> • danser • dans (dansenlementen, lichaam, structuur) • geluid • ruimte/locatie • theatrale middelen • dansinhoud/betekenis en de samenhang ervan beargumenteren.			X
DA/K/8	Dans en maatschappij			CE
8.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – functies van dans herkennen en benoemen – herkennen en beargumenteren dat dans het product is van een bepaalde cultuur/samenleving in een bepaalde tijdsperiode en leefomgeving – verslag doen van een culturele activiteit, waarvan dans een expliciet onderdeel is. 			X
DA/K/9	Dans en andere kunsten			CE
9.	De kandidaat kan: <ul style="list-style-type: none"> – binnen een dansproductie andere kunstvormen dan dans herkennen en de functies ervan benoemen – zich praktisch en theoretisch voorbereiden op een bezoek aan een voorstelling waarin meer kunstvormen aan de orde komen, en verslag doen van de functies van de diverse kunstvormen in de voorstelling. 			X
DA/V/1	Eindopdracht			
10.	De kandidaat kan een zelf gemaakte en een bestaande dans presenteren aan een ander publiek dan de eigen klas, waarbij: <ul style="list-style-type: none"> – de betekenis/dansinhoud en de zeggingskracht naar voren komen – rekening gehouden wordt met de aanwezigheid van het publiek. 			X
DA/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie			
11.	De kandidaat kan zelfstandig informatie verwerven, verwerken en verstrekken, bijvoorbeeld in het kader van het sectorwerkstuk.			X
DA/V/3	Vaardigheden in samenhang			CE
12.	De kandidaat kan de vaardigheden uit de eindtermen van het kerndeel in samenhang toepassen.			X

Bijlage 2 Kijkwijzer Dans

bron: [www.digischool.nl/ckv/kijkwijzer dans](http://www.digischool.nl/ckv/kijkwijzer_dans)

1.- Wat zie je: op welke manier wordt er gedanst?

Klassiek, op spitzes. Beschrijf lichaamshoudingen.
Op dansschoeisel. Beschrijf lichaamshoudingen.
Op blote voeten Beschrijf lichaamshoudingen.

Aan het gebruikte schoeisel zie je de stijl waarin gedanst wordt. Zo speelt klassiek ballet zich meestal af op spitzes en moderne dans op ander schoeisel of blote voeten. Het schoeisel bepaalt ook mede de gebruikte techniek, de bewegingsmogelijkheden en de speelruimte.

2.- Wat zie je: hoe wordt de ruimte gebruikt?

Bewegingspatronen in de hoogte. Beschrijf enkele patronen.
In de breedte. Beschrijf enkele patronen.
Beweging over de vloer. Beschrijf enkele patronen.

Dans wordt wel eens gedefinieerd als lichamen geplaatst in tijd en ruimte. Hoe lichamen in de ruimte geplaatst worden is dus een belangrijk element in de dans. In de dans kun je een ontwikkeling in het ruimtegebruik aanwijzen. Werkt het klassiek ballet vooral in de hoogte (suggestie van gewichtloosheid), de moderne dans zoekt veel meer het contact met de grond.

3.- Wat zie je: hoe zijn de dansers gegroepeerd?

Grote groepen Beschrijf combinaties, verhoudingen.
Duo's Trio's Beschrijf combinaties en verhoudingen.
Solo's Beschrijf rol en verhouding tot de rest.

In de opbouw van een dansvoorstelling is het belangrijk welke combinaties door de dansers worden aangegaan. Zo loopt de spanning tijdens een klassiek ballet op tot de climax tijdens het pas-de-deux (duet van de solisten) in het slotgedeelte (divertissement) dat de gelukkige afloop van het verhaal viert. Je kunt ook spreken van pas-de-trois en pas-de-quatre. Ook in de moderne dans nemen soli en duetten vaak een centrale plaats in, maar de aandacht voor het groepswork is sterk toegenomen.

4.- Wat zie je: wat speelt in de aankleding van het ballet een belangrijke rol?

Décor
Belichting
Kostuums
Omgeving, waarin gedanst wordt
Rekwisieten

Een uitbundige aankleding kan het verhalende karakter van het ballet ondersteunen. Eenvoudige decors en eenvoudige kostuums zorgen ervoor dat alle aandacht zich richt op de dans. Tegenwoordig komt het ook wel voor dat de dans aangepast is aan een speciale locatie. Rekwisieten beperken de mogelijkheden van dans, maar deze beperking kan juist weer uitgangspunt zijn voor afwijkende bewegingspatronen.

5.- Wat hoor je: op welke muziek wordt er gedanst?

Klassieke muziek Beschrijf rol in voorstelling.
Moderne muziek Beschrijf rol in voorstelling.
Collage van geluiden. Beschrijf rol in voorstelling.

De muziekkeuze bepaalt sterk de sfeer van een dansvoorstelling. Sommige choreografen starten met muziek. anderen voegen de muziek op het laatst toe en weer anderen gaan een langdurige samenwerking aan met een componist die gaandeweg het repetitieproces een compositie schrijft.
Tegenwoordig kunnen er legio geluiden gebruikt worden als invulling van het muzikale decor.

6.- Wat hoor je: volgt de dans de muziek?

Dans volgt muziek nauwgezet.
Dans en muziek los van elkaar Beschrijf effect hiervan.
Dans en muziek tegengesteld. Beschrijf effect hiervan.

Dans en muziek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bij een eerste kennismaking met moderne dans is het soms schokkend te ervaren dat er doorgedanst wordt wanneer de muziek al gestopt is.

7.- Werkwijze: welke lichamelijke prestatie leveren de dansers?

Zichtbare kracht en inspanning; omschrijf inspanning.
(Hoogstaande) techniek. Noem voorbeelden.
Souplesse. Met welk effect op de voorstelling?

Een van de fascinaties bij het kijken naar dans is het ontzag voor de lichamelijke prestaties.

8.- Inhoud: is het een verhalende of niet-verhalende voorstelling?

Verhalend. Beschrijf de vertelling.
Thematisch Beschrijf de thema's
Pure dans; beschrijf wat je ziet.

In het klassieke ballet zie je nog veel sprookjesthema's terug. In de moderne dans zie je een ontwikkeling van expressieve emotionele dans naar dans puur als dans.

9.- Betekenis: wat roept de voorstelling op? (Kies een of meer opties)

Dans roept emotie op.
Dans toont menselijke relaties.
Dans beeldt verhaal uit.
Dans roept op tot (eigen) interpretatie.
Dans roept vrolijkheid op (amusement).
Dans laat technisch kunnen zien van de dansers.

Het beeld dat een dansvoorstelling bij iemand oproept is vaak het beste uitgangspunt om over dans te praten, wanneer je niet wilt vervallen in technische uitwijdingen. Door te ontdekken of bepaalde bewegingen bepaalde emoties uitdrukken krijg je inzicht in de zeggingskracht van de danstaal.

Bijlage 3 Observatiemodel

B: Observatiemodel

Observatie van de ruimte.

1. Welke grootte heeft de ruimte?
2. Welke kleur heeft de ruimte?
3. Is er een speciale dansvloer aanwezig?
4. Zijn er spiegels aanwezig?
5. Is er genoeg licht in de ruimte?
6. Is er een muziekinstallatie aanwezig?
7. Staan er andere voorwerpen in de ruimte? Zo ja, welke voorwerpen?

Observatie van de leerlingen.

1. Hoe gaan de leerlingen gekleed? Denk ook aan schoenen, haar en sieraden.
2. Hoe is de houding van de leerlingen ten opzichte van de docent?
3. Hoe is de houding van de leerlingen ten opzicht van de lesstof?
4. Hoe is het opnamevermogen van de leerlingen tijdens de les?
5. Worden de dansacties serieus en met durf gedanst?
6. Worden de dansacties netjes afgewerkt?
7. Hoe is de samenstelling van de groep wat betreft leeftijd, cultuur en verhouding man/vrouw?

Observatie van de docent.

1. Hoe gaat de docent gekleed? Denk ook aan schoenen, haar en sieraden.
2. Past de kleding van de docent bij de gegeven danssoort en waar zie je dat aan?
3. Hoe gebruikt de docent zijn/haar stem? Hard, zacht, gearticuleerd en/of in variatie?
4. Geeft de docent uitleg voor, na en/of tijdens de oefeningen?
5. Is de uitleg van de docent vaak kort, lang en/of beide?
6. Geeft de docent vaak uitleg aan de hele groep, of is deze specifiek gericht op een of meerdere personen?
7. Doet de docent voor? Doet de docent met de leerlingen mee?
8. Hoe is de verhouding tussen voordoen en meedoen?
9. Op welke momenten observeert de docent de leerlingen?
10. Op welke plaatsen staat de docent gedurende de les?
11. Hoe is de relatie tussen de docent en de leerlingen en waaraan kun je dit zien?

Observatie van de lesstof.

1. Welke danssoort/dansstijl wordt er gegeven?
2. Benoem van de danselementen tijd, ruimte en kracht tenminste een aspect dat duidelijk in de lesstof te zien is.
3. Benoem tenminste een aspect van het gebruik van lichaam dat duidelijk in de lesstof te zien is.
4. Noem drie kenmerken van de danssoort die duidelijk in de lesstof te zien zijn.
5. Begint de les met een opwarming?
6. Wat voor soort muziek wordt er tijdens de les gebruikt?
7. Sluit de gebruikte muziek goed aan bij de aangeboden lesstof, soort leerlingen, bij de gegeven danssoort en waarom?
8. Met welke oefening eindigt de les? Beschrijf de oefening.
9. Bestaat de les uit vastgelegde dans en/of uit improvisatie opdrachten?
10. Passen de gegeven opdrachten/oefeningen bij de danssoort en waarom?
11. Sluit de lesstof aan op de leeftijd, het geslacht en het niveau van de leerlingen en waarom?

Bron: observatiemodel uit Dansend door het vmbo examen

Bijlage 4 Voorbeeld PTA

Naam school:

Leerweg:

Vak:

Sector (en)

Oostvaarderscollege Almere-Buiten

Generatie:

0607

2006/2008

Theoretisch Gemengde Leerweg
KDA
Zorg en Welzijn (ZW)

Periode:

<i>Periode</i>	<i>Vlgnr Stofomschrijving</i>	<i>Exameneenheid</i>	<i>Toetsvorm</i>	<i>Werktijd</i>	<i>Weging per onderdeel</i>
Klas 3					
Periode 1	1 Praktijk & Dans: Inleiding in de dans	DA/K/3,4,5	P	divers	2
	2 Theorie & Dans: Inleiding in de lichaamsbouw	DA/K/2,3	S	divers	2
	3 Muziek: Inleiding in de muziek	MU/K/1t/m7	P	divers	1
					<i>Weging SE cijferperiode 1: 1</i>
Periode 2	1 Praktijk & Dans: Hip Hop	DA/K/3,4,5	P	divers	2
	2 Theorie & Dans: Inleiding in de lichaamswerking	DA/K/1 ,2,3,4	SP	divers	2
	3 Muziek: Muziekstijlen	MU/K/1t/m7	P	divers	1
					<i>Weging SE cijferperiode 2: 1</i>

Periode 3	1	Dansduetten	DA/K/4,5,6,7	P	divers	2
	2	Didactiek / Portfolio	DA/K/1 ,2,3	SP	divers	2
	3	Muziek: Componeren van Dansmuziek	MU/K/1t/m7	P	divers	1
						<i>Weging SE cijferperiode 3: 1</i>

Klas 4						
Periode 4	1	praktijk & Dans: Jazzdans	DA/K/1 t/m7	P		
	2	Theorie & Dans: Praktijkgerelateerde theorie [Jazzdans]	DA/K/1t/m7	S	divers	2
	3	Muziek:	MU/K/1t/m7	SP	divers	2
						<i>Weging SE cijferperiode 4: 1</i>

Periode 5	1	Praktijk & Dans: Klassieke dans	DA/K/1t/m7	P	divers	2
	2	Theorie & Dans: Praktijkgerelateerde theorie [klassieke dans]	DA/K/1t/m7	S	divers	2
	3	Muziek:	MU/K/1t/m7	SP	divers	1
						<i>Weging SE cijferperiode 5: 1</i>

Periode 6	1	Praktijk & Dans: Moderne dans	DA/K/1t/m7	P	divers	2
	2	Theorie & Dans	Digitaal portfolio	S	divers	2
	3	Muziek:	MU/K/1t/m7	P	divers	1
						<i>Weging SE cijferperiode 6: 1</i>

Opmerkingen:

Toetsvorm:

H = Handelingsopdracht

P = Praktisch

M = Mondeling

S = Schriftelijk

SP = Schriftelijk/Praktisch

T = Theorie

W = Werkboek

Bijlage 5 Beroepencluster Kunst, Cultuur en Media MBO

Schema: De zes beroepsprofielen van het Landelijk Platform Kunstonderwijs

Naam van de Beroepenclusters of Profielen		Korte typering
1	<i>Podiumkunstenaar</i>	Het gaat hier om beroepen met combinaties van muziek, dans en drama (waarvan 2 van de 3 goed worden beheerst), zoals popmusicus, showdansers, acteurs en musicalartiest.
2	<i>Creatief vormgever</i>	Het gaat hier om beroepen waarin beelden en vormgeving centraal staan, zowel in 2d (tweedimensionaal) en 3d (driedimensionaal) als in AV (audiovisueel) en zowel ambachtelijk als met behulp van moderne technologie.
3	<i>Docent/assistent cultuureducatie (Begeleider Kunst, Cultuur en Media)</i>	Hierbij gaat het degenen die werken in de cultuureducatie en die agogische en ondersteunende taken verrichten op het gebied van muziek, dans, drama of beeldende vormgeving.
4	<i>Facilitair logistiek medewerker</i>	Het gaat hier om een relatief grote groep 'regelneven' achter de schermen in de KCM-sector, variërend van regieassistent tot impresariaatmedewerkers en tourmanager.
5	<i>Publiciteitsmedewerker</i>	Dit zijn mensen die PR en marketing verzorgen.
6	<i>Facilitair technisch medewerker</i>	Dit zijn degenen die de technische voorwaarden scheppen voor (digitaal) licht, beeld, geluid en decor en de bijbehorende benodigdheden.

Toelichting

Voor elk beroepencluster zijn beroepscompetentieprofielen ontwikkeld en vervolgens is onderzocht hoe deze beroepscompetentieprofielen het beste kunnen worden vertaald naar de nieuwe kwalificatiestructuur voor het mbo. Daarbij gaat het om brede kwalificatieprofielen. Dat heeft er in 2005 toe geleid dat er een volledig nieuw kwalificatieprofiel bij kwam in het mbo, namelijk de mbo-kwalificatie Artiest die past binnen het beroepscompetentieprofiel Podiumkunstenaar. Zes scholen kregen in 2005 de experimenteerstatus voor de kwalificatie Artiest.

Voor de overige vijf beroepenclusters geldt dat in de nieuwe brede kwalificatieprofielen ruimte is voor loopbaanprofilering gericht op deze beroepenclusters. Daardoor biedt een steeds groter aantal ROC's opleidingen aan op het terrein van kunst, cultuur en media. Enkele ROC's hebben een herkenbaar kunstcluster opgezet; andere kiezen voor profilering binnen bestaande opleidingen, ondergebracht in verschillende sectoren en afdelingen van ROC's. Zo bestaan en ontstaan een aantal nieuwe stijl opleidingen op het gebied van Art & Design, Sound & Vision, Theatertechniek, Marketing en Communicatie (differentiatie Kunst, Cultuur en Media).

Bijlage 6 Overzicht vakbegrippen

In het centraal schriftelijk examen dans kunnen de volgende vakbegrippen voorkomen. Achter elk begrip staat een R of een P. R staat voor reproducieren (herkennen en benoemen), P staat voor produceren (benoemen en toepassen).

Aanzet van beweging P
Abstracte dans R
Academische dans/ klassiek ballet/ klassieke dans R
Actie P
Actie - reactie P
Afrikaanse dans R
Analyseren P
Arabesque R
Aspecten van danselementen P
Asymmetrisch/ symmetrisch P
Attributen P
Audiovisueel element R
Auditie R

Balans/ balanceren/ evenwicht P Ballet R
Ballroomdans R
Barre R
Beleving van dans/ dansbeleving P
Belichting P
Beschouwen/ dansbeschouwen R
Bestaande dans R
Betekenis P
Bewegingstroom P
Breakdance R
Buigen P

Canon P
Choreograaf R
Choreograferen P
Choreografie R
Combinatie/ danscombinatie P
Communiceren in dans/ samenwerken P
Componeren/ compositie P
Contraction R

Dagelijkse handelingen P
Dans/ dansen P
Dansacademie/ dansopleiding R
Dansactie P
Dansbeleving P
Dansbeschouwen P
Danscombinatie/ combinatie P
Danscriticus/ dansrecensent R
Dansdocent R
Danselement P

Danselement kracht/ Bewegingsstroom P

kracht:

- actief gewicht: krachtig (gewicht inzetten)/ licht (gewicht ontkennen)
- passief gewicht: zwaar/ licht bewegingsstroom:
- kwantitatief (meetbaar) aspect: gespannen, ontspannen, tegenspanning
- kwalitatief (intentioneel) aspect met de uitersten: gecontroleerd en vrijuit
- richtingen (voor, zij, achter, diagonaal)
- vlakken
- lagen (hoog, midden, laag)
- vorm van het lichaam (bijvoorbeeld rond, hoekig, open, groot, klein)
- patronen

Danselement Ruimte P

- richtingen (voor, zij, achter, diagonaal)
- vlakken
- lagen (hoog, midden, laag)
- vorm van het lichaam (bijvoorbeeld rond, hoekig, open, groot, klein)
- patronen

Danselement Tijd P

- tempo (snel, langzaam)
- duur (kort, lang)
- maat/ ritme (bijvoorbeeld regelmatig, onregelmatig)
- frasering (danzinnen, begin, verloop, einde)
- versnellen/ vertragen. stops Dansen P

Danser/ danseres P

Dansexpressie R

Dansfrase/ frase/ danszin P Dansgeschiedenis R

Dansgezelschap/ dansgroep R

Danshouding/ lichaamshouding/ positie P

Dansidee P

Dansinstrument P

Danskwaliteit P

Dansontwerp P

Dansopdracht P

Dansopleiding/ dansacademie R Dansopstelling P

Danspassen P

Danspatroon/ patroon/ ruimtelijk patroon/ vloerpatroon P

Danspresentatie/ dansuitvoering/ dansvoorstelling P

Dansproduct/ dansstuk/ danswerkstuk P

Dansproduct analyseren P

Dansrecensent/ danscriticus R

Dansrecensie R

Danssoorten R

Dansstijl R

Danstechniek R

Dansterm R

Danstrend R

Dansvaardigheid R

Dansvocabulary R/ danstaal P

Danszin/ dansfrase/ frase P

Decor P

Decorontwerper R

Duet P

Duur P

Echo P

Eigentijdse dans R

Electric boogie R

Evenwicht (houden)/ balanceren P
Exploreren P
Expressie P

Flankkring P
Flamenco R
Folkloredans/ volksdans/ internationale dans R
Frasering P
Frasering P
Freeze/ Stop P
Front P
Frontkring P
Functie van dans R
Fusion R

Gecontroleerd bewegen P
Geluid P Geluidstechnicus R
Gemeenschapsdans R
Gespannen bewegen P
Gewicht (actief - passief) P
Gezelschapsdans R
Grime P
Grimeren R
Groepswerk P

Hedendaagse dans R
Herhaling P
Hip Hop R
Hofdans R

Improviseren P
In dans vertalen P
Indiase dans R
Interactie P
Internationale dans/ folkloredans/ volksdans R
Interpreteren/ dans interpreteren/ dansproduct duiden R
Isolatiebeweging P

Jazz dans R
Jazz hand R

Kracht P
Krachtig P
Klassiek ballet/ klassieke dans/ academische dans R
Kostuum P
Kostuumontwerper R
Kunstdisciplines/ kunstvorm R

Lagen/ hoogtelagen/ ruimtelagen P
Leiden-volgen P
Leunen P
Lichaamsvorm P
Licht P
Lichtontwerper R

Lichtplan/ lichtstand R
Locatie R

Maat/ maatsoort P
Moderne dans R
Multidisciplinaire kunst R
Musicaldans/ musical R
Muziek P

Observeren P
Omkering P
Ontspannen bewegen P
Opeenstapeling P
Opeenvolging P
Opwarming/ warming-up R P

Parallel P
Partner P
Patroon/ danspatroon/ ruimtelijk patroon/ vloerpatroon P
Pirouette R
Plié R
Podium R
Podiumkunst R
Port de bras R
Posities arm en been R
Presenteren P
Professionele dans R
Publiek R

Reactie P
Recensie/ dansrecensie R
Reflecteren R
Registratie (film video) R
Release R
Relevé R
Rekwisiet P
Richtingen P
Ritme P
Rituele dans R
Rotatiebeweging/ Roteren P
Ruimte P

Samenwerken in dans P
Samenwerkingsvormen P

- Leiden- volgen P
- Spiegelen P
- Actie- reactie P
- Leunen- steunen P
- Tillen P
- Synchron dansen P

Solo P
Spanning – Ontspanning P
Spiegelen P
Spitzen R
Steunen P

Stop/ Freeze P
strekbeweging/strekken
Streetdance R
Structureren
Structuur
• Herhaling P
• Omkering P
• Opeenstapeling P
• Opeenvolging P
• Canon/ echo P
Symmetrisch/ asymmetrisch P
Synchroon P

Tapdans R
Techniek/ danstechniek R
Tegenspanning P
Tempo P
Tempowisseling P
Theater R
Theaterdans R

Theatertechniek R
Theatraal P
Theatrale middelen P
Tijd P
Tillen P
Toeschouwer R
Toneelbeeld R
Totaalbeweging P
Tutu R

Uitdraaien P
Uitdrukingskracht P
Unisono P

Verhalende dans P
Versnellen P
Vertragen P
Videoclip R
Vlakken P
Vloerpatroon P
Volgen -Leiden P
Volksdans/ folkloredans/ internationale dans R
Voortbewegen P
Vormverandering P
Vorm van het lichaam/ lichaamsvorm P
Vormgeven/ dans vormgeven R/P
Vormgevingsmiddelen P
Vormgevingsprincipes R
Vrijuit bewegen P

Warming-up P
Werelddans R
Westerse theaterdans R

Zeggingskracht P
Zwaar P

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Drama VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Economie VMBO

slo

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Electrotechniek VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Fries VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Geschiedenis VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Grafimedia VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Handel en Administratie VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Handel en Verkoop VMBO

Examenprogramma + syllabus Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Examenprogramma + syllabus Handreiking schoolexamen ICT-route VMBO

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Instalektro VMBO

slo

Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Handreiking schoolexamen Installatietechniek VMBO

Examenprogramma + syllabus Handreiking schoolexamen VMBO

SLO • nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling

Examenprogramma + syllabus Handreiking schoolexamen Intesectorale Programma VMBO